

Oponentský posudek

Název práce: Šťastné dětství v nešťastné době? Každodenní život dětí v Protektorátu Čechy a Morava

Autor: Bc. Anežka Kubáčová

Druh práce: diplomová práce

Základní součást: Ústav českých dějin

Předkládaná práce problematizuje zavedený narativ o ryze „tragické“ době Protektorátu Čechy a Morava, v němž není místo pro koncept „šťěstí“, neboť tato doba v principu „šťastná“ být nemohla (aspoň tedy z pohledu Čechů). Autorčin pokus toto relativizovat je zajisté dobrým východiskem pro výzkum. To konkretizuje na tématu dětství a reflexe dětské zkušenosti z toho období. Jako metodu volí práci se vzpomínkami uchovávanými v rámci Databáze dějin všedního dne Historického ústavu Akademie věd ČR (dále jen DVVD). Na začátek predestírám, že práci považuji v mnoha ohledech za zdařilou a otevírající důležité aspekty našeho vnímání Protektorátu Čechy a Morava. Její přínos vidím také v tom, jaké metodologické otázky vznášá směrem k současné historiografii. Moje kritické připomínky je tedy třeba vnímat více jako vědecký dialog s autorkou než jako mentorské upozornění na její chyby.

Deklarovanou badatelskou otázkou je, „zda-li děti mohly v protektorátním období prožívat šťastné dětství“ (s. 12). Při hledání odpovědi se zaměřuje na děti české národnosti (respektive částečně na děti ze smíšeného manželství), což otevírá poměrně důležitou metodologickou otázku. Jestliže autorka tvrdí, že „*prožitky židovských, romský, ale i německých dětí byly natolik odlišné, že je nelze do této práce zařadit*“ (s. 12), pak vynechává ze svého zorného pole zásadní segmenty populace, které by mohly problematizovat její závěry. Podobně by se dalo mluvit i o německých dětech na území protektorátu, které mohly zažívat chvíle radosti (vzestup vlivu německého etnika na území českých zemí), ale také chvíle smutku (úmrtí otce na frontě, situace na konci protektorátu). Zkrátka, pokud práce hovoří ve svém názvu o „dětech“ bez přívlastku, pak její náplň úplně neodpovídá deklarované intenci. Uvádím to zejména proto, že Anežka Kubáčová velmi produktivně upozorňuje na nacionalisticky podmíněné vypravování o Protektorátu Čechy a Morava (Češi jako trpitelé a oběti), avšak svým badatelským postupem se do lůna takového narativu vlastně sama vrací tím, že vylučuje další skupiny dětí. Zajisté by šlo namítnout, že tento druh vzpomínek není v DVVD zastoupen, ale to jen potvrzuje moji námitku. Vzpomínky například romských dětí nemáme, protože většina z nich válku nepřežila anebo to po válce nikoho moc nezajímalo a dodnes vlastně nezajímá. Za

což nenese vinu autorka, nutno podotknout. Pomoci by v tomto mohla zahraniční literatura, která v posledních letech tematizuje „hlas“ těch, kteří se doposud do dějin „nevešli“.

Druhým metodologickým otazníkem pro mě je její práce se vzpomínkami a tam již vnímám větší odpovědnost autorky za zvolené postupy. V úvodní části se píše: „*V následujících kapitolách nechci hodnotit pravdivost sepsaných vzpomínek, ale sledovat, které události a zážitky týkající se druhé světové války byly vepsány do paměti tak hluboko, že „přežily“ selektivní povahu paměti i s odstupem let.*“ (s. 16) To vytváří určité vnitřní napětí v postupu práce. Jestliže je totiž cílem práce analyzovat dětství za protektorátu a nikoli současnou vzpomínkovou kulturu spojenou s protektorátem, pak by asi bylo třeba jednotlivé vzpomínky konfrontovat s dalšími poznatky. Je třeba říci, že to autorka na úrovni sekundární literatury dělá, avšak v některých částech ne úplně důsledně. Z některých vzpomínek je totiž zřejmé, že jsou ovlivněny zpětnou rekonstrukcí (např. pan Mazal, s. 34). Zároveň se vzpomínající (zcela logicky) nemohou zbavit vědomí toho, jak protektorát skončil. Zkrátka nelze zcela bez další předpokládat, že vzpomínky „neznámých lidí“ zrcadlí jejich tehdejší každodennost. Zajímavé jsou v tomto ohledu „absentující“ vzpomínky na činnost Kuratoria (s. 72).

Byť dosavadní část posudku může vyznívat přísně kriticky, je třeba spravedlivě konstatovat, že Anežka Kubáčová přinesla mnoho zajímavých poznatků na úrovni protektorátního života nahlíženého dětskými očima. Principiální osvojení si této perspektivy považuji za nejsilnější stránku celé práce. Připomíná nám, že dějiny jsou souborem různých osudů různých lidí, které se mohou vzpírat zavedeným vzpomínkovým figurám a schématům. Předložená práce rovněž ukazuje, že tzv. velké události jsou vždy nahlíženy z různých „vzdáleností“ a různých „úhlů“, takže jedna a tatáž věc nemusí pro všechny lidi znamenat to stejné – a to nejen například na úrovni národnostních rozdílů (Češi – Němci), ale rovněž na úrovni věkové distribuce (mladí – starší), genderového rozdělení (chlapci – dívky) nebo geografické situovanosti (centrum – periferie).

Důležitou významovou vrstvou práce je také určitý etický aspekt celého problému. Dětem, které žily v tragické době protektorátu, byla více či méně explicitně upírána možnost zachovat si „hezké“ vzpomínky své mládí. V mnoha směrech legitimní vyprávění o hrůzách, které nacisté spáchali na území českých zemí, vytváří tlak na jakoukoli relativizaci či problematizaci toho master-narativu. Přičemž lze důvodně očekávat, na což autorka sama správně spoléhá, že mnoho lidí (a zejména dětí), mohlo dané období prožít s výrazně menší

újmou. Což mimochodem platí i pro následující období třeba stalinistických 50. let nebo pro normalizaci. Je totiž možné, jak autorka správně závěrem uvádí, že i „v nešťastné době bylo možné prožívat šťastné dětství“ (s. 109).

Formálně je práce přehledná a členěná logicky tematicky, tj. že jednotlivé vzpomínky řadí do obecnější celků (vzpomínky na politické události, škola, volný čas, bydlení, stravování atd.), což textu velmi prospívá. Po jazykové stránce je diplomová práce čtivá s drobnými gramatickými chybami, které ale nejsou zásadního rázu. Sekundární literatura z české proveniencí je vyčerpávající a pokrývá dostatečně aktuální výzkum. Za zvážení by možná stálo doplnění té zahraniční, věnované dětství v nacistické říši nebo (ještě lépe) dětství na jiných okupovaných územích Evropy.

Závěr: Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku *velmi dobře*.

Doplňující otázky:

1. Jak by hypoteticky mohly vzpomínky romských, židovských či německých dětí problematizovat závěry práce a „české“ vyprávění o protektorátu? Nebo aspoň jaké otázky by mohly vyvolat?
2. Jaké všechny cíle, příležitosti a úskalí pro současnou společnost lze spojovat s projekty typu DDVP?

Starý Vestec, 30.5.2024

Marek Fapšo